

Київський університет імені Бориса Грінченка

Факультет суспільно-гуманітарних наук

Кафедра філософії та релігієзнавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Професор з науково-методичної
та навчальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ

2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПРАКТИЧНА ФІЛОСОФІЯ: ФІЛОСОФСЬКА ГЕРМЕНЕВТИКА

для студентів

спеціальність

033 Філософія

рівень вищої освіти

перший (бакалаврський)

освітня програма

033.00.01 Філософія

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 3043/23
Жильцов
(підпис) (прізвище, ім'я, по-батькові)
« » 2023

Київ – 2023

Розробник:

Малецька Марія Олександрівна, викладач кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського університету імені Бориса Грінченка.

Викладач:

Малецька Марія Олександрівна, викладач кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук

Протокол від 7 21.02.2023 року № _____

Завідувач кафедри _____ И Іван ОСТАЩУК

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми OP 02.2023 р.

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми

_____ Ярослав ПАСЬКО

Робочу програму перевірено

21.02.2023 р.

Заступник декана _____ В. Завадський Віталій ЗАВАДСЬКИЙ

Пролонговано:

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № _____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № _____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № _____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № _____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	Обов'язкова	-
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	3/90	
Курс	1	-
Семестр	2	-
Кількість змістових модулів з розподілом:	3	
Обсяг кредитів	3	-
Обсяг годин, в тому числі:	90	-
Аудиторні	42	-
Модульний контроль	6	-
Семестровий контроль	-	-
Самостійна робота	42	-
Форма семестрового контролю	залік	-

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – формування системи понять, знань, умінь і навичок в галузі герменевтики і лінгвофілософії пізнання.

Дисципліна має сформувати у студентів наступні компетентності:

<i>Загальні компетентності (ЗК)</i>	ЗК-01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.
	ЗК-03. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.
	ЗК-04. Здатність бути критичним і самокритичним.
	ЗК-05. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
	ЗК-06. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
	ЗК-09. Здатність до міжособистісної взаємодії, здатність працювати в команді.
	ЗК-10. Здатність працювати автономно.
	ЗК-12. Здатність діяти на підставі етичних міркувань (мотивів).
	ЗК-13. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
	ЗК-14. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

<i>Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)</i>	СК-01. Усвідомлення сенсу філософії, її дисциплінарного розмаїття та місця в системі культури.
	СК-02. Здатність виокремлювати специфіку філософського знання та змістові відмінності філософії від інших форм мислення.
	СК-03. Здатність використовувати в професійній діяльності знання про розвиток основних філософських ідей, учень та напрямків.
	СК-05. Здатність аналізувати сучасні філософські проблеми та вчення.
	СК-08. Здатність оперувати філософською термінологією для розв'язання професійних завдань.
	СК-09. Здатність застосовувати в професійній діяльності філософські методи і підходи.
	СК-10. Здатність аналізувати та коментувати літературу з філософської, соціокультурної та загальнонаукової проблематики.
	СК-12. Здатність дотримуватися в професійній діяльності норм інтелектуальної доброчесності.
	СК-13. Здатність брати участь у наукових та прикладних дослідженнях у галузі філософії
	СК-14. Здатність брати участь в інтелектуальних дискусіях на засадах діалогу, відкритості й толерантності.

3. Результати навчання:

ПРН-01. Розуміти сенс філософії, її місце в системі культури.
ПРН-02. Розуміти розмаїття та специфіку філософських дисциплін, знати філософську термінологію.
ПРН-04. Аналізувати та коментувати літературу з філософської, соціокультурної та загальногуманітарної проблематики.
ПРН-06. Мати обізнаність щодо основних напрямів, тенденцій, проблематики сучасної філософії.
ПРН-08. Мати обізнаність у головних філософських методах і підходах, розуміти етико-практичну значущість філософського знання.
ПРН-11. Вміти аналізувати міркування та робити ґрунтовні смислові узагальнення, висновки.
ПРН-12. Вміти викладати власні міркування послідовно, логічно, систематично та аргументовано.
ПРН-13. Критично оцінювати власну позицію та знання, порівнювати і перевіряти отримані результати.
ПРН-15. Мати навички ведення інтелектуальних дискусій на засадах діалогу, відкритості й толерантності.
ПРН-17. Мати навички участі в наукових та прикладних дослідженнях у галузі філософії.
ПРН-18. Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль I							
Тема 1. Становлення і розвиток герменевтичної проблеми	14	4	2	2	-	-	7
Тема 2. Герменевтика і проблема пізнання	14	4	-	4	-	-	7
Модульний контроль	2						
Разом	30	8	2	6	-	-	14
Змістовий модуль II							
Тема 3. Герменевтика і проблема науки	28	4	2	8	-	-	14
Модульний контроль	2						
Разом	30	4	2	8	-	-	14
Змістовий модуль III							
Тема 4. Герменевтика і проблема мови	26	4	-	8	-	-	14
Модульний контроль	2						
Разом	28	4	-	8	-	-	14
Підготовка та проходження контрольних заходів	-						
Усього	90	16	4	22	-	-	42

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I

Тема 1. Становлення і розвиток герменевтичної проюлеми

Назва і походження герменевтики. Герменевтична теорія Античності. Герменевтична теорія Середніх віків і Нового часу. Герменевтична теорія XIX століття. Герменевтична теорія XX століття. Основні поняття герменевтики.

Тема 2. Герменевтика і проблема пізнання

Головні проблеми епістемології. Раціоналізми і герменевтична проблема. Емпіризм і герменевтична проблема. Кантіанство і його вплив на розвиток герменевтики. Скептицизм і герменевтична проблема. Герменевтика і теорія здорового глузду. Розуміння і знання. Розуміння та істина.

Змістовий модуль II

Тема 3. Герменевтика і проблема науки

Виникнення науки і початки філософії науки. Філософія науки першого і логічного позитивізму. Критичний раціоналізм Карла Поппера. Теорія дослідницьких програм Лакатоша і вчення про мисленнєвий стиль Флека. Історична теорія науки Томаса Куна. Анархізм Пола Файєрабенда і еволюційна теорія науки Стівена Тулміна. Герменевтична проблема змісту наукових теорій. Герменевтика, проблема доведення і класифікація наук

Змістовий модуль III

Тема 4. Герменевтика і проблема мови

Визначення предмету лінгвофілософії. Гумбольдтіанство і неогумбольдтіанство. Молодограматизм і неолінгвістика. Герменевтична проблема в рамках структуралізму. Генеративізм і неокантіанство. Герменевтика і аналітична філософія. Готтлоб Фреге. Логічний атомізм і неопозитивізм. Герменевтика і філософія природної мови.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1 Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекції	1	4	4	2	2	2	2
Відвідування семінарських занять	1	1	1	1	1	-	-
Відвідування практичних занять	1	3	3	4	4	4	4
Робота на семінарському занятті	10	1	10	1	10	-	-
Робота на практичному занятті	10	3	30	4	40	4	40
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	-	-	-	-	-	-
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	1	5	1	5
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25
	Разом	-	83	-	87	-	76
Максимальна кількість балів: 246							
Розрахунок коефіцієнта: $100/246 = 0,41$							

6.2 Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Бали
Змістовий модуль I		14	10
1	Проблемні питання історії герменевтичної проблеми	7	5
2	Теорії співвідношення сутності та структури розуміння	7	5
Змістовий модуль II		7	5
3	Проблеми історичного розуміння	7	5
Змістовий модуль III		7	5
4	Теорії співвідношення розуміння та істини	7	5
Разом		42	20

6.3 Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Навчальні досягнення студентів з дисципліни оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок, розширення кількості підсумкових балів до 100.

Оцінка за кожний змістовий модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, за виконання індивідуальних самостійних

завдань, за модульну контрольну роботу. Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в електронному вигляді або з використанням роздрукованих завдань. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- а) *Методи усного контролю*: робота в малих групах, інтерактивні презентації, індивідуальний контроль, брифінг, дискусія, розгляд проблемних питань, фронтальне (комбіноване) усне опитування, колоквиум, ігрові ситуації, контрольна співбесіда з проблеми модуля, тренінг, підбір власної бібліотеки, складання тез.
- б) *Методи письмового контролю*: вхідні тести, соціопедагогічний практикум, контрольна робота, розробка графіків, таблиць, схем, діаграм, презентація соціального проекту, міні-диктант з визначення термінів, контрольна робота, творчі (дослідницькі) завдання, підготовка письмових відповідей на проблемні питання.
- в) *Комп'ютерного (дистанційного) контролю*: мережеве навчання, консультаційного форуму, практичних робіт в асинхронному режимі, навчального проекту (моделювання політичного процесу чи явища) в синхронному режимі, хмарні технології, заняття з представленням знань та умінь моделі кореспондентського навчання, проект з залученням SMART-технологій.
- г) *Методи самоконтролю*: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти дисципліни (п. 7), де зазначено види контролю і кількість балів за видами. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано нижче у таблицях.

6.4 Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- *Методи усного контролю*: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, залік. *Методи письмового контролю*: модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, реферат.
- *Комп'ютерного контролю*: тестові програми.
- *Методи самоконтролю*: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- систематичність відвідування занять;
- своєчасність виконання навчальних і індивідуальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних і індивідуальних завдань;

- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності;
- виконання тестових завдань.

6.5 Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю

1. Походження і значення терміну "герменевтика".
2. Раціоналізм: теоретичні основи, представники, розвиток і впливи.
3. Виникнення науки як специфічної форми пізнання.
4. Зміни у сприйнятті мови в епоху Ренесансу.
5. Універсальність розуміння й інтерпретації в контакті людини з дійсністю.
6. Раціоналістична теорія пізнання Платона. Вчення про ідеї.
7. Теорія науки емпіріокритицизму Ріхарда Авенаріуса та Ернста Маха.
8. Філософські основи "Граматики Пор-Рояля" Антуана Арно і Клода Лансло.
9. Платонове вчення про ідеї та розвиток античної герменевтики.
10. Априорне і апостеріорне знання.
11. Філософія науки епохи Просвітництва і неопозитивізм Огюста Конта.
12. Вільгельм фон Гумбольд і початки філософії мови. Гумбольдтіанство.
13. Герменевтика Філона і олександрійських неоплатоніків.
14. Раціоналістична теорія пізнання Святого Августина. Теорія ілюмінації.
15. Концепція науки у філософії Віденського гуртка.
16. Гумбольдтіанське вчення про внутрішню форму мови.
17. Олександрійська та антиохійська школи християнської герменевтики.
18. Раціоналістична теорія пізнання Анзельма Кентерберійського.
19. Поєднання позитивізму та філософії мови у філософії неопозитивізму.
20. Вплив гумбольдтіанства на філософію, культуру і етнографію.
21. Особливості середньовічної герменевтики.
22. Раціоналістична теорія пізнання Рене Декарта. "Cogito ergo sum".
23. Критичний раціоналізм Карла Поппера.
24. Олександр Потєбня і Харківська лінгвістична школа.
25. Мартін Лютер і його герменевтичний принцип самозрозумілості Біблії.
26. Теорія пізнання Арістотеля. Епістемологія і логіка.
27. Концепція фальсифікації наукових теорій у філософії Карла Поппера.
28. Йоганн Лео Вайсгербер і вчення про мову та дух народу.
29. Критика тексту як внесок епохи Ренесансу в розвиток герменевтики.
30. Теорія пізнання Томи Аквінського.
31. Можливість критики як критерій науковості у філософії Карла Поппера.
32. Бенджамін Лі Ворф і Едвард Сепір: гіпотеза лінгвістичної відносності.
33. Йоганн Конрад Даннгауер і універсальні принципи розуміння.
34. Емпіризм Френсіса Бекона.
35. Теорія дослідницьких програм Імре Лакатоша.
36. Теза Сепіра і Ворфа та її роль у розвитку лінгвістики.

37. Йоганн Мартін Хладні та вчення про суб'єктивність інтерпретатора.
38. Емпіризм Джона Локка. Внутрішній і зовнішній досвід.
39. Вчення про мисленнєвий стиль і мисленнєвий колектив Людвіка Флека.
40. Молодограматизм: неопозитивістичні основи філософії мови і лінгвістики.
41. Георг Фрідріх Маєр і універсальність герменевтичного методу.
42. Емпіризм Дейвіда Юма. Юмова теорія звички.
43. Концепція вивченого і пізнаного у філософії Людвіка Флека.
44. Неолінгвістика: роль індивіда у творенні мовленнєвої системи.
45. Фрідріх Аст і вчення про герменевтичне коло.
46. Сенсуалізм Етьєна Бонно де Кондильяка. "Статуя Кондильяка".
47. Історична теорія науки Томаса Семюеля Куна.
48. Структуралізм Фердинанда де Соссюра. Розрізнення мови і мовлення.
49. Герменевтична теорія Фрідріха Шляйєрмахера.
50. Шотландська школа здорового глузду.
51. Концепція протонауки і нормальної науки Томаса Семюеля Куна.
52. Внутрішня і зовнішня лінгвістика Фердинанда де Соссюра.
53. Йоганн Густав Дройзен і розрізнення методів пояснення і розуміння.
54. Філософія здорового глузду Джеймса Бітті і Дугалда Стюарта.
55. Концепція наукової революції Томаса Семюеля Куна.
56. Генеративна граматики Аврама Ноама Хомського.
57. Вільгельм Дільтей і аналіз розуміння як методу історії.
58. Розрізнення імпліцитного і експліцитного знання у Майкла Поланьї.
59. Анархізм Пола Файєрабенда.
60. Вплив генеративної граматики на комп'ютерне програмування і техніку.
61. Гайнріх Ріккерт і вчення про історичне розуміння на основі цінностей.
62. Знання як доведене істинне переконання.
63. Поле-залежні та поле-інваріантні істини у філософії Стівена Тулміна.
64. Неокантіанство і філософія мови Ернста Кассірера.
65. Мартін Гайдеггер і онтологія розкриття та герменевтична теорія.
66. Пропозиційне і практичне знання.
67. Еволюційна теорія науки Стівена Тулміна.
68. Аналітична філософія: зародження, поширення і головні проблеми.
69. Герменевтична теорія Ганса-Георга Гадамера.
70. Парадокс Гет'є. Способи вирішення парадоксу Гет'є.
71. Науковий реалізм Ернана Віцента МакМалліна і Статіса Псіллоса.
72. Вчення про зміст і значення Готтльоба Фреге.
73. Проблема дорозуміння у філософській концепції Ганса-Георга Гадамера.
74. Розрізнення точного та емпіричного знання.
75. Структурний реалізм Джона Ворралла.
76. Логічний атомізм Бертрана Рассела.
77. Карл-Отто Апель і ототожнення мислення і мови.
78. Відмінності короткотривалого і тривалого знання.

79. Об'єктивний реалізм Яна Гакінга і Нансі Делані Картрайт.
 80. Логічний атомізм Людвіга Вітгенштайна. Теорія відбитку.

6.6 Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична картка дисципліни

Разом: 90 год., із них аудиторні – 48 год. (лекції – 16 год., семінарські заняття – 4 год., практичні заняття – 22 год. модульний контроль – 6 год.), самостійна робота – 42 год.

Модулі (бали)	Перший змістовий модуль			Другий змістовий модуль				Третій змістовий модуль			
Лекції	Становлення і розвиток герменевтичної проблеми (2 бали)	Герменевтика і проблема пізнання (2 бали)		Герменевтика і проблема науки (2 бали)				Герменевтика і проблема мови (4 год., 2 бали)			
Семінари	Становлення і розвиток герменевтичної проблеми (10+1 бал)	-		Герменевтика і проблема науки (10+1 бал)				-			
Практичні	ПР 1 (10+1 бали)	ПР 2 (10+1 бали)	ПР 3 (10+1 бали)	ПР 4 (10+1 бали)	ПР 5 (10+1 бали)	ПР 6 (10+1 бали)	ПР 7 (10+1 бали)	ПР 8 (10+1 бали)	ПР 9 (10+1 бали)	ПР 10 (10+1 бали)	ПР 11 (10+1 бали)
Самостійна робота	СР1 (5 балів)	СР 2 (5 балів)		СР 3 (5 балів)				СР 4 (5 балів)			
Поточний контроль	МКР 1 (25 балів)			МКР 2 (25 балів)				МКР 3 (25 балів)			
Семестровий контроль	Залік										

8. Рекомендовані джерела

1. Barthold, Lauren Swayne. A Hermeneutic Approach to Gender and Other Social Identities. Palgrave-Macmillan, 2016.
2. Blackburn, Simon. Spreading the Word: Groundings in the Philosophy of Language. Oxford: Clarendon Press, 1984.
3. Fehér, Márta, Kiss, Olga, Ropolyi, L. Hermeneutics and Science. Proceedings of the First Conference of the International Society for Hermeneutics and Science. Kluwer Academic Publishers, 1999.
4. Ihde, D. Expanding Hermeneutics: Visualism in Science (Drew Christie). Continental Philosophy Review 33 (2):218-224, 2000.
5. Lycan, William. Philosophy of Language. New York: Routledge, 2000.
6. Ricoeur, Paul. Hermeneutics and the Human Sciences: Essays on Language, Action and Interpretation. Cambridge University Press, 2016.
7. Simpson, Lorenzo Charles. Hermeneutics as critique: science, politics, race and culture. New York: Columbia University Press, 2021.
8. Toulmin, Stephen Edelston. Human understanding. Oxford: Clarendon Press, 1972. Thiselton, Antony C. Hermeneutics. An Introduction. Cambridge: William B Eerdmans Publishing Company, 2009.
9. Wierciński, Andrzej. Hermeneutics between Philosophy and Theology: The Imperative to Think the Incommensurable. Münster: LIT Verlag, 2010.
10. Zimmermann, Jens. Hermeneutics: A Very Short Introduction. Oxford University Press UK, 2015.
11. Апель, Карл-Отто. Дискурс і відповідальність: проблема переходу до постконвенціональної моралі. Київ: Дух і Літера, 2009.
12. Габермас, Юрген. До реконструкції історичного матеріалізму. Київ: Дух і літера, 2011.
13. Габермас, Юрген. Залучення іншого: Студії з політичної теорії. Львів: Астролябія, 2006.
14. Габермас, Юрген. Постметафізичне мислення. Київ: Дух і літера, 2011.
15. Габермас, Юрген. Структурні перетворення у сфері відкритості. Львів: Літопис, 2000.
16. Габермас, Юрген. Філософський дискурс Модерну. Київ: Четверта хвиля, 2001.
17. Гайдеггер, Мартін. Дорогою до мови. Львів: Літопис, 2007.
18. Г'юм, Девід. Трактат про людську природу: Спроба запровадження експериментального методу міркування про об'єкт моралі. Київ: Всесвіт, 2003.
19. Гадамер, Ганс-Георг. Вірш і розмова. Есе. Львів: Ї, 2002.
20. Гадамер, Ганс-Георг. Герменевтика і поетика. Київ: Юніверс, 2001.
21. Гадамер, Ганс-Георг. Герменевтика і поетика. Київ: Юніверс, 2001.
22. Гадамер, Ганс-Георг. Істина і метод. Київ: Юніверс, 2000.
23. Гадамер, Ганс-Георг. Істина і метод. Київ: Юніверс, 2000.
24. Декарт, Рене. Метафізичні розмисли. Київ: Юніверс, 2000.
25. Дерріда, Жак. Дарувати час. Львів: Літопис, 2008.
26. Дерріда, Жак. Письмо та відмінність. Київ: Основи, 2004.

27. Дерріда, Жак. *Позиції*. Київ: Дух і літера, 1994.
28. Кант, Імануель. *Пролегомени до кожної майбутньої метафізики, яка може постати як наука*. Київ: ППС-2002, 2005.
29. Кант, Імануїл. *Критика чистого розуму*. Київ: Юніверс, 2000.
30. Платон. *Держава*. Київ: Основи, 2000.
31. Потєбня, Олександр. *Мова, національність, денаціоналізація*. Нью-Йорк: Українська Вільна Академія Наук у США, 1992.
32. Рікер, Поль. *Історія та істина*. Київ: Академія, 2001.
33. Сосюр, Фердинанд де. *Курс загальної лінгвістики*. Київ: Основи, 1998.
34. Флек, Людвік. *Як постає та розвивається науковий факт. Вступ до вчення про мисленнєвий стиль і мисленнєвий колектив*. Чернівці: Книги-XXI, 2019.